

ЖДА́ХА Амвросі́й Андрі́йович (справж. — Ждаха-Смаглій; 06 (18). 12. 1855, м. Очаків, нині Микол. обл. — 08. 09. 1927, Одеса) — графік та етнограф. Член Одес. товариства історії та старожитностей (1908), Товариства художників ім. К. Костанді (1924). Закін. Одес. рисув. школу (1881), навч. приватно у В. Ковальова. Опанував іконогр. метод вивчення пам'яток мистецтва академік [Н. Кондакова](#). Працював креслярем у залізнич. майстернях Одеси, 1876–1908 — у Земському банку Херсон. губ. 1908–10 — викладач малювання у Волин. єпарх. жін. училищі у м. Кременець (нині Терноп. обл.). Від 1910 — в Одесі. У торг.-пром. школі (1921–24) та худож. інституті (1924–27) викладав курс історії укр. мистецтва. Збирав етногр. матеріали, писав пейзажі. Неперевершений ілюстратор нар. пісень, худож. творів істор. тематики, видат. мініатюрист, один із реформаторів худож. оформлення укр. книги. Учасник мистецьких виставок від 1890. Працював 1893–1914 над акварел. ілюстраціями з нар. орнаментикою (їм властива образність, ліризм, простота) до укр. нар. пісень, виданих у вигляді двох серій пошт. листівок з нотами і рядками тексту (К., 1911–12; наклад 100 тис. прим.; 1-у серію експонували 1912 в Берні на Міжнар. виставці пошт. карток). 1894 відвідав батьківщину Т. Шевченка. Перший серед укр. графіків 1896–1901 за розробленим планом наскрізно ілюстрував «Кобзар» Т. Шевченка. На основі укр. стародруків розробив спец. шрифт, орнаменти, заставки, кінцівки, ініціали. На конкурс пам'ятника Т. Шевченку у Києві підготував два проекти (відхилені за відсутністю моделі). З нагоди 100-річчя з дня народж. поета для видавництва «Час» розробив обкладинку. Майстерно виконані іл. Ж. відзначаються продуманістю, щирістю, реалізмом і нац. колоритом. 1896 на замовлення Одес. громади до 35-ліття літ.

діяльності Д. Мордовця виконав ювіл. адресу з мініатюр. акварел. малюнками до істор. творів письменника (окремі з них репродуковані при виданні поеми «Козаки та море», 1859), текст написав на зразок старих рукописів. 1899 для навч. закладів створив «Пушкін. похвал. лист» із трьома портретами поета у різному віці, пам'ятником і 15-ма мініатюр. ілюстраціями. Цього ж року отримав дві перші премії Імператор. товариства заохочення митців на конкурсі малюнків обкладинки петербур. ж. «Искусство и художественная промышленность», 2-у премію конкурсу на художню заставку для цього видання; журі відзначило виразність шрифту. 1901 створив типову обкладинку для книжок «Благодій. товариства видання загальнокорис. і дешевих книг». 1908–16 ілюстрував Новий Заповіт (звернувся до нац. традицій рукопис. книги; понад 500 графіч. аркушів відзначаються зображувал. фольклором у стилі модерну, декор. вишуканістю). Малюнки Ж. на істор. тематику використав М. Грушевський («Про старі часи на Україні», С.-Петербург, 1904; «Ілюстрована історія України», К., 1912; «Як жив український народ», Царгород, 1915), М. Аркас («Історія України-Русі», С.-Петербург, 1908; Краків, 1912), Д. Дорошенко («Історія України з малюнками», Краків; Л., 1942; Нью-Йорк, 1957). Значне місце у творчості відвів ілюструванню казок, алегор. творів, зокрема 27 іл., обкладинка та віньєтки до зб. І. Липи «Казки» (1914). Ж. зробив кілька альбомів замальовок «Чоловічі типи і одяг», «Жіночі типи і одяг», «Орнаменти українських полив'яних мисок», «Старовинна різьба українських возів і ярем», «Венгерські цигани», «Килим с. Нова Одеса Херсонської губернії», «Кахлі XVIII століття» (усі — 1891–1914). Зібрав понад 200 малюнків писанок, 40 з яких репродуковано у ж. «Звезда» (1887, № 5). Глибокі знання регіон. особливостей одягу, домаш. ужитк. речей, обрядів і звичаїв використав при створенні малюнків «Сватання», «Ставлять гільце на столі», «Молоду покривають», «Останні весільні танці», якими проілюстровано етногр. зб. «Українське весілля» (О., 1905, вип. 5). Із О. Сластьоном упорядкував серію альбомів «Українська народна творчість» (1912; «Килимарство», «Шитво і вишивки», «Гончарні вироби», «Вироби з дерева»). Уклав альбом «Меблі в українському стилі» (1919; малюнки 50-ти предметів для вітальні, кабінету, їдальні, спальні у стилі укр. модерну). Під час подорожі по Дніпру замальовував церкви та монастирі («Вид Печерської лаври з південно-східного боку», «Медведівський монастир», обидва — 1901; «Очаківський Свято-Миколаївський собор», 1903). Для арх. А. Тодорова і художника А. фон Менцеля робив креслення, акварелі іконостасів та храмів. У портретах подав психол.

характеристику та фіз. довершеність, благородство і душевну красу («М. Мазепа», 1898; «О. Пушкін», «Я. Сомко», обидва — 1899; «Дружина», 1903; «І. Вишневецький», «М. Залізник», обидва — 1906; «У. Кармелюк», «Т. Шевченко», обидва — 1911). Єдина виставка ілюстрацій Ж. до творів Т. Шевченка відбулася 1921 в Одес. держ. б-ці. Шевченкіану Ж. експонували у Києві (1990, 1995, 2000). У книжк. графіці виробив укр. варіант стилю модерн. Частину робіт Ж., які були у Харків. картин. галереї, спалили фашисти. Деякі роботи зберігаються у Держ. наук. архіт.-буд. б-ці України (Київ), Одес. істор.-краєзнав. музеї.

Основні твори

акварелі – «Вид Кременецького замку вночі», «Річка Іква по дорозі до Почаєва», «Зимовий сонячний ранок» (усі – 1908-10); живопис – «Осінній прибіл», «Осін», «Морський прибіл», «Морський вид» (усі – 1880-90); обкладинка та 5 іл. до книжк.-журнал. видання поеми «Іліада» Гомера (1880-92); серія ескізів укр. істор. костюмів та нар. одягу, декорації для прем'єри опери «Запорожець за Дунаєм» С. Гулака-Артемовського (усі – 1883-84); обкладинка, заставка, орнаменти та іл. до «Слова о полку Ігоревім» (1892-1904); іл. – до роману «Чорна рада: Хроніка 1663» П. Куліша (1899, 17 аркушів; О., 1900-01; малюнок титул. сторінки був заборонений цар. цензурою; іл. репродуковано на листівках – 1910 в Одесі, 1911 – у Коломиї), зб. «Оповідання про Антона

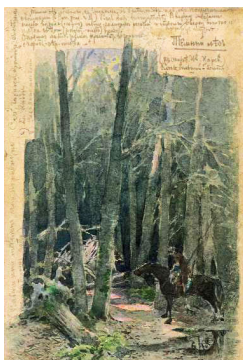
Головатого» М. Комарова (1901), «Оповідання про Богдана Хмельницького» (1904-05; обидві – С.-Петербург); оформлення зб. «Український співаник» (О., 1904-05); макети плакатів для видавництва Одес. споживспілки (1919-20).

Рекомендована література

1. Кандиба М. Амвросій Ждаха // Металеві дні. О., 1932. № 9;
2. Ілюстратор українських народних пісень Амвросій Ждаха // НТЕ. 1963. № 1;
3. Зленко Г. Графічна пісня А. Ждахи // Вітчизна. 1965. № 11;
4. Кармазин-Каковський В. Амвросій Ждаха – митець історичного малярства // Нотатки з мистецтва. Філадельфія, 1978. № 8;
5. Забочень М. Дослідник і пропагандист народного мистецтва А. А. Ждаха // НТЕ. 1980. № 5;
6. Забочень М. Ілюстрації Амвросія Ждахи // В сім'ї вольній, новій: Шевченків. зб. К., 1985;
7. Барладяну В. Амвросій Ждаха – ілюстратор «Кобзаря» // Сучасність. 1989. № 5;
8. Український артист-маляр Амвросій Ждаха: Каталог виставки. Очаків, 1996;
9. Козирод І. Неопубліковані ілюстрації до «Кобзаря» // ОМ. 1996. № 2.

Г. Ф. Крикун

Фотоілюстрації

Бібліографічний опис:

Ждаха Амвросій Андрійович / Г. Ф. Крикун // Енциклопедія Сучасної України [Електронний ресурс] / Редкол.: І. М. Дзюба, А. І. Жуковський, М. Г. Железняк [та ін.] ; НАН України, НТШ. — К. : Інститут енциклопедичних досліджень НАН України, 2009. — Режим доступу: <https://esu.com.ua/article-18950>

2001-2025 © Ця енциклопедична стаття захищена авторським правом згідно з чинним законодавством України (докладніше).